

## Kıbrıs Türk Basınında Sahiplik Yapısı ve Haber Üzerindeki Etkileri

Eda Hançer<sup>1</sup>

*Doğu Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi*

### Giriş

Medya, bilginin üretim ve dağıtım/bölüşüm süreçlerinde hayati bir rol üstlenmektedir. Medya sahipliğinin bilgi üretimi, dağıtımı, bölüşümü süreçleri üzerindeki kontrolü sorgulandığı takdirde iletişim kaynaklarının eşit olmayan dağıtımına dikkat çekilerek demokratikleşme sürecine katkı konulabilir.

Bu çalışma Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde demokrasinin ilerleme sürecine katkı konulabilmesi için basının, bilginin üretimi ve dağıtım süreçlerindeki rolünün dikkatle incelenmesi gerektiğini savunmaktadır. Çünkü, demokratik bir toplumun oluşmasına katkı sağlayabilmek için bireylerin medyadan gelen farklı görüşlerle bilgilendirilmesi ve kendi görüşlerinin medyada temsil bulması gerekmektedir. Bu sürecin işlerliğini görebilmek için gücün kaynaklarıyla kullanımının, bilgi üretimi ve dağıtım süreçleri üzerindeki etkisi sorgulanmalıdır.

İletişimin üretim yönünün araştırılması bazı önemli kuruluşların geleneksel çalışmalarda azaltılan veya gözden kaçırılan önemini açığa çıkarır (Schiller, 1993, p. 254). Bu çalışmada ise, basının işlevini anlayabilmek için sahiplik ve kontrol yapısının bilginin üretim süreci üzerindeki etkisi araştırılmaktadır. Meehan, Mosco ve Wasko (1993, p. 107)'nin da belirttiği gibi, ekonomi-politik yaklaşım, iletişim ve bilgi kaynakları da dahil olmak üzere üretim, dağıtım ve tüketim sürecini incelemektedir. Bu bağlamda eleştirel ekonomi-politik kuramı, medya kurumlarının bilgi üretimi, dağıtım ve bölüşümü süreçleri üzerindeki rolünü anlamamızı sağlayacaktır. Bunlara ek olarak, bu çalışma Kuzey Kıbrıs'taki basının rolü, işlevi ve yapısını eleştirel açıdan ele alacaktır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde bulunan Kıbrıslı gazetesi dışındaki bütün gazeteler bu çalışmaya katılmışlardır. Çalışmada bilgi toplamak için gazetenin sahipleri, genel yayın yönetmenleri ve haber müdürleriyle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Böylece bu çalışma kapsamında sekiz basın kuruluşu bulunmaktadır. Bunlar; Afrika<sup>2</sup>, Güneş<sup>3</sup>, Halkın Sesi<sup>4</sup>, Kıbrıs<sup>5</sup>, Ortam<sup>6</sup>, Vatan<sup>7</sup>, Volkan<sup>8</sup> ve Yeni Düzen'dir.<sup>9</sup>

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki gazeteler, kâr paylarını artırma amacı yanında Kıbrıs sorunuyla ilgili olarak belli ideolojileri savunmaktadırlar. Böylece, siyasi haberlerin içeriği gazete tarafından savunulan ideoloji doğrultusunda şekillenmektedir. Bazı basın kuruluşlarının sahipleri siyasi partilerdir. Bunlar Güneş, Ortam ve Yeni Düzen gazeteleridir. Diğer basın kuruluşları -Afrika, Halkın Sesi, Kıbrıs,

Vatan ve Volkan- özel şirketlere ait olmalarına rağmen Kıbrıs sorununa ilişkin belli ideolojik söylemleri savunmaktadırlar.

### **Kıbrıs Sorunu ve Kuzey Kıbrıs'ta Bulunan Basın Kuruluşları**

Kıbrıs Cumhuriyeti, Kıbrıslı Rumlar ve Türkler tarafından tek anayasa ve tek toprak parçası üzerinde olmak üzere 1960 yılında kuruldu (Stephen, 1997, p. 7). 1963 yılında Kıbrıslı Rum ve Türk ortaklığının bozulmasıyla birlikte Kıbrıs Cumhuriyeti yıkıldı. Bu tarihten itibaren kendi idari birimlerini kuran Kıbrıslı Türkler, Kıbrıs adasının 1974 yılında bölünmesinden sonra Kıbrıs'ın kuzeyinde kendi devletlerini kurdular. İlk olarak Kıbrıs Türk Federe Devleti (KTFD) 13 Şubat 1975 tarihinde, sonrasında ise Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti 15 Kasım 1983 tarihinde kuruldu. Kıbrıs Türklerinin kendi devleti olmasına rağmen siyasi mücadeleleri bugün halen devam etmektedir.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti 1983 yılında kurulmasına rağmen bugün resmi olarak yalnızca Türkiye tarafından tanınmaktadır. Dünya devletleri tarafından uygulanan ekonomik ambargo ve politik izolasyon Kıbrıslı Türklerin yaşamına olumsuz etki etmiş, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni ekonomik ve politik anlamda Türkiye'ye bağımlı hale getirmiştir. Böylece, Kıbrıslı Türklerin siyasi mücadelesi farklı sosyal, politik ve ekonomik koşullar ve dönemlerde devam etmiştir.

Medya ise, Kıbrıs Türkünün tarihi boyunca bu farklı siyasi mücadelelerin aracı olarak kullanılmıştır. Kıbrıs adasının 1974 yılında bölünmesiyle birlikte Kıbrıs Türk medyası, o dönemde egemen olan söylemi yani Kıbrıslı Türklerin kendi devleti sınırları içinde varlığını sürdürdüğünü dünyaya duyurmaya çalışmıştır. Yani birçok kişi 'milli dava'yı savunmuştur. 'Milli dava' Kıbrıslı Türklerin ulusal sınırları içinde birlikte olması ve ayrı, farklı, bağımsız bir toplum olarak varlığını sürdürebilmesi için siyasi alanda verilen bir mücadeledir. Böylece, birçok seçimde Kıbrıslı Türklerin çoğunluğu sağ kanatta bulunan partileri desteklemiştir. Fakat, sosyal, politik ve ekonomik şartların gerek Kıbrıs'ın kuzeyinde gerekse de Kıbrıs adasının dışında değişmesi, sol kanatta bulunan partilerin güçlenmesine ve çoğunluğun sürdürdüğü siyasi mücadelenin değişmesine sebep oldu. Böylece, birçok Kıbrıslı Türkün siyasi duruşundaki değişikliklerle birlikte sol kanat partiler ve ideolojileri büyük güç kazanmaya başlamıştır.

Politik, ekonomik ve sosyal faktörlerin değişmesi, kuzeyde ideolojik anlamda radikal bir değişimin yaşanmasına neden olmuştur. Ayrıca, sol kanatta bulunan partilerin pozisyonlarının değişmesi 'milli dava'ya alternatif olan söylemlerin güçlenmesini sağlamıştır. 2004 yılında Annan Planı'nı oylamak için gerçekleşen referandum ise Kıbrıs Türk siyasi mücadelesinin farklı bir yön aldığına açık bir göstergesidir. Bu mücadele, Kıbrıslı Türk ve Rumların Kıbrıs adasında birleşerek yeni bir devlet oluşturması ve Kıbrıslı Türklerin de Avrupa Birliği'nin üyesi olması gerektiğini savunmaktadır. Böylece, Kuzey Kıbrıs'ta bulunan medya kuruluşları farklı dönemlerde ve farklı sosyal, politik ve ekonomik koşullarda önemli siyasi ve ideolojik görevler üstlenmiştir. "Belli görüşler medya tarafından meşru kılınırken, diğerleri de gayrı meşru kılınmaktadır" (Parenti, 1993, p. 24). Bu durum Kuzey Kıbrıs'ta

bulunan gazeteler için de geçerlidir. Çünkü, her gazete Kıbrıs sorunu ve Annan Planı ile ilgili belli görüşleri ön plana çıkarmaktadır.

Gazeteler, Kıbrıs sorununun çözümüne ilişkin savundukları siyasi söylemler çerçevesinde üç kategoriye ayrılabilir: Kıbrıs Türkünün ayrı ve bağımsız olarak varlığını Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti çatısı altında sürdürmesini ve ulusal birliği sağlamasını savunan ve 'Sağ' politik söylemi benimsemiş gazeteler; Kıbrıs Türkleri ve Rumlarının Kıbrıs adasında bir araya gelerek varlığını sürdürmesini ve Avrupa Birliği'nde yer almasını savunan ve 'Sol' politik söylemi benimsemiş gazeteler; kendilerini ne 'Sağ' ne de 'Sol' görüşe yakın olarak gören gazeteler. Volkan gazetesi ortaklarından Sabahattin İsmail (2005) gazetenin Kıbrıs sorununa ilişkin yayın politikasını şöyle açıklıyor:

Gazetemizin genel yayın politikası Cumhurbaşkanı Denктаş'ın savunduğu ve genel ifadesiyle Kıbrıs davası olarak tanımlanan veya ulusal görüş veya milli görüş diye tanımlanan görüşü destekleyen bir gazete, yani Kuzey Kıbrıs, daha da açacak olursak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin sonsuza dek yaşamasını savunan ve nasıl bir anlaşma olursa olsun bağımsız iki eşit egemen devlet temelinde ve bu devletlerden birinin de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti olması temelinde bir anlaşmayı destekleyen bir gazete.

Sabahattin İsmail'in de sözlerinden anlaşılacağı gibi Volkan gazetesi Kıbrıs sorununun çözümüne ilişkin görüşlerden sağ kanatta yer almaktadır. Afrika Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Şener Levent (2005) gazetenin Kıbrıs sorununa ilişkin yayın politikasını şöyle belirtiyor:

Şu Kıbrıs çok büyük vahşetin yaşandığı bir yerdir. Çok belalı bir ada, bölünmüş bir ada, birçok sorun burada bundan kaynaklanıyor. Buna bir son vermek gerekir. Biz de nasıl son verileceğini, verilmesi gerektiğini bu gazetede anlatmaya çalışıyoruz... Burada bu ada üzerinde yaşayan bu insanlar sonunda birbirleriye barış içerisinde yaşamaya mahkumdurlar. Başka bir durum devam ettiği sürece her zaman çatışma tehlikesi vardır.

Şener Levent ise Kıbrıs sorunuyla ilgili olarak gazetenin çözümü savunduğunu, bu çözümün ise Rum ve Türk halklarının bir arada barış içerisinde yaşayarak başarıya ulaşabileceğini ifade etmektedir. Halkın Sesi gazetesi ise özellikle Anan Planının tartışıldığı dönemde kendisini bu iki karşıt görüşün ortasında konumlandırmıştır. Gazetenin Yayın Yönetmeni Emin Akkor (2005), yayın politikalarını şöyle açıklıyor:

Bu süreçte tüm gazeteler örneğin çözüm yanlısı ile çözüm istemeyenler veya Annancılar ile plana karşı çıkanlar şeklinde kümeleşip ikiye ayrılmıştır. Halkın Sesi bu ayrımın ortasında kalmayı başarmıştır ve hatta o dönemde bize çok suçlamalar olmuştur. Her taraftan herkes birilerini yanına çekmeye çalışırken, ortada kalmak pek benimsenmemiştir o dönemde. Ama Halkın Sesi ısrarla bu şekilde yayınlarını devam ettirdi, hatta bu tirajlarına bile yansdı. Örneğin referandum sürecinde Halkın Sesi'nin tirajları önceki dönemlere göre düşmüştü ama buna rağmen yayın politikasından ödün vermedi tabii.

Bu hareketli siyasi ortamın, bazı gazetelerin tirajlarına olumsuz etkisi olurken, bazı gazetelerin tirajlarına da olumlu yansımaları olmuştur. Böylece, sosyal ve politik ortam ile koşulların değişmesiyle birlikte, belli gazetelerin misyonlarının da değişikliğe uğraması o gazetelerin tirajlarına olumlu yansımıştır. Bu misyon bugün Kıbrıs Türk halkının çoğunluğu tarafından da kabul görmektedir.

### **Basın, Sahiplik Yapısı ve Yayın Politikaları**

Kıbrıs Türk toplumunun siyasi ve ideolojik mücadelesinin farklı bir yön alması, bazı medya kuruluşlarının siyasi alanda yürüttükleri yayın politikalarının değişikliğe uğramasında etkili olduğu medya yöneticileri tarafından belirtilmektedir. Birçok Kıbrıslı Türkün 'Çözüm ve Avrupa Birliği' sloganıyla destekledikleri politik duruşun savunulmasına dek, önemli sayıda okuyucusu bulunan gazetelerden Kıbrıs ve Kıbrıslı (özel şirketlere ait gazeteler), 'Sağ' politik görüşü yayın politikalarında benimsemişlerdi. Ancak, yaşanan politik hareketlilikle birlikte Kıbrıs ve Kıbrıslı gazeteleri de siyasi anlamda yayın politikalarında değişiklik yapmışlar ve Kıbrıs Türkleri ile Rumların bir araya gelerek oluşturacakları çözüm ve Avrupa Birliği'ne üye olunmasını desteklemeye başlamışlardır. Mosco ve Reddick'in (1997) öne sürdüğü gibi eleştirel ekonomi-politik, karşıt ve alternatif hareketliliğin kitle iletişim araçlarını sosyal ve politik değişimlerin oluşması için kullandığına işaret etmektedir. Bu sebepten ötürü, bahsi geçen gazetelerin yayın politikaları da değişikliğe uğrayabilmektedir. Bunun dışında, gazetelerin yayın politikalarının değişmesinde farklı etkenlerin de rol oynayabileceği bilinmektedir.

### **Yayın politikasının haber içeriğine etkisi**

Gazetelerin yayın politikalarının değişmesinin nedenlerinden birisi de gazete sahiplerinin çıkarlarının değişmesidir. Nitekim Kıbrıs Gazetesi Haber Müdürü Ali Baturay (2005), bu konuda bazı ip uçları veriyor:

Bir şeylerin olması için toplantı olmasına gerek olmaz, oradan bir işaretle bu değişir. Dendi ki, toplum böyle istedi, referandum sürecinde barış yönünde ağırlığı oldu toplumun bizde, yayın politikamızı böyle değiştirdik ve o zamandan sonra satışlarda bir artış oldu, giderek yükselen bir artış oldu. Bir bakıma, işte oradan da doğruyu yaptık, doğru yoldayız diye söylendi. Ama şimdi derler ki, Asil Bey'in geçmiş hükümetlerle, Cumhurbaşkanı'yla çıkarları çatıştı, o yüzden buraya döndüler deniyor. Geçmişte onlara seçimlerde yardımları da oldu. Asil Bey, iyi olduğu zamanlarda seçime katılmaları için, bilinen bir şeydir, para akıttı. Sonrasında bir takım istekleri olmuş onlardan yani ve karşılık görmedi de denir. Yani bunun etkisi var mıydı? Her şeye rağmen, çözüm istencine rağmen, farklı bir tutum izleyebilir miydi? Herhalde biraz zor olurdu çünkü GENÇ TV ve KIBRISLI gazetesi de yayın politikalarını değiştirdi. Her ikisi de bir yumuşama gösterdi. Belki de olacaktı ama işte sizin esas merak ettiğiniz soru, onun da etkisi olabilir. Çünkü iş adamı, işte, başından geçen olaylar var. Belki çıkarının özellikle çözümü çok savundu, çözüm olursa tekrar iş kurabileceğini, şu anda yurt dışına çıkamaz onların aşılacağını çıkıp televizyonda söylemişti inandığı için.

Ali Baturay'ın sözlerinden, gazetenin yayın politikasının değişmesinde halkın yaşadığı politik hareketliliğin yanında, Kıbrıs gazetesinin sahibi olan Asil Nadir'in ticari çıkarlarının da etkili olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, gazete sahipleri ile gazete yöneticilerinin bilgi üretimi, dağıtımı ve bölüşümü süreçleri üzerinde önemli etkisi bulunduğu bilinmektedir. "Son sözü söyleyenler medya sahipleri veya onların atadığı üst yöneticilerdir. Eğer çalışanlar bu durumdan memnun olmazlarsa, işlerinden ayrılabilirler. Ayrılanların yerleri ise başkaları tarafından doldurulacaktır ..." (Shoemaker & Reese, 1996, p. 163). Shoemaker ve Reese'in de belirttiği gibi medya kurumu üzerindeki kontrol ve bilginin üretimiyle ilgili kararlar medya kurumunun üst seviyedeki yöneticileri tarafından verilmektedir. Kıbrıs Medya Grubu Müdürü ve Yönetim Kurulu üyesi Bilge Nevzat (2005), gazete yönetiminin, gazeteciler ile editörlerin günlük çalışmalarına karışmadığını, yönetimin sadece genel yayın politikasıyla ilgili kararı verdiğini belirtmektedir. Kıbrıs gazetesi Yazı İşleri Müdürü Başaran Düzgün (2005), haber önceliği, haber içeriği ve haberin yayınlanıp yayınlanmayacağına ilişkin kararın gün içerisinde yazı işleri çalışanları ile tartışılarak verildiğini, mutabakata varılamama durumlarında ise son sözü genel yayın yönetmeninin söylediğini ifade etti. Bu süreç Kıbrıs Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Süleyman Ergüçlü (2005) tarafından şöyle açıklanıyor:

Gazetenin sahibi bir adamı gazetenin başına oturtup, ondan sonra şunu şöyle yapacaksın demez. Kendisinin düşüncelerine uygun davranan ve o düşünceleri hayata geçirebilecek birisini alır, oturtur ... Şimdi gazetelerde bilirsiniz, gazeteler diktatörlüklerle yönetilir. Yazı işleri müdürü arkadaşımın yardımcıları var. Onlar günlük

akış içinde çalışmalarını yaparlar ve önerileri ile bana gelirler. En son kararı da ben veririm.

Süleyman Ergüçlü'nün sözlerinden de anlaşılacağı gibi haber önceliği, haber içeriği ve haberin yayınlanıp yayınlanmayacağına ilişkin son karar gazetenin üst yönetimi tarafından verilmektedir. Bu durum diğer gazetelerde de aynı şekilde işlemektedir. Yorum Yayıncılık Ltd. adı altında kurulan Vatan gazetesinin sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni Erten Kasımoğlu (2005), Yorum Yayıncılık'ın bir aile şirketi olduğunu ve gerek şirket gerekse de gazeteyle ilgili son kararın kendisi veya oğulları Mehmet Kasımoğlu ile Ahmet Kasımoğlu tarafından verildiğini belirtti. Halkın Sesi gazetesinde haber sürecinin ise nasıl işlediğini anlatan Emin Akkor (2005), muhabirlerle sürekli istişare halinde olduğunu, yapılacak haberler konusunda ve haberleri nasıl yapacakları konusunda görüş alış verişinde bulduklarını belirtti. Akkor, muhabirin haberi yazıp teslim ettikten sonra, haberin redaksiyonunda eksik görülen noktaların tamamlanmak üzere muhabire iade edildiğini belirtti. Eksikler giderildikten sonra haberin yayınlanıp yayınlanmayacağına ilişkin kararın Halkın Sesi gazetesi üst yönetimi tarafından verildiğini ifade etti. Halkın Sesi gazetesi Yönetim Kurulu Başkanı Mehmet Küçük gazetenin içeriğiyle de aktif olarak ilgilenmektedir, özellikle manşetten yayınlanacak haber ile ilgili yayın yönetmeni ile müzakere ettiklerini ve manşetin bu müzakereler sonucunda belirlendiğini açıkladı. Ancak, konsensüse varılamayan durumlarda, manşet Mehmet Küçük'ün belirlediği şekliyle yayımlanmaktadır (Küçük, 2005).

### **Gazetecilerin Özerkliği**

Gazetecilerin ifade özgürlüğü toplumda demokrasinin ilerlemesi ve yerleşmesi açısından çok önemlidir. Medya kuruluşlarında çalışanların özerkliği ekonomi-politikçiler tarafından da önemle ele alınan bir konudur. Ekonomi-politikçiler, "geniş ekonomik yapı sonucunda bu özerkliğin ne kadarının uygulandığını... ve ne dereceye kadar medyanın ekonomik yapısının bazı anlatım formlarını engellediğini ortaya çıkarmaya çalışmaktadır" (Golding & Murdock, 1991, p. 26). Kuzey Kıbrıs'ta basın çalışanları veya gazetecilerin özerkliği birkaç farklı açıdan sınırlandırılmaktadır. Bu sınırlılıkların sebebi politik ve ekonomik faktörler olarak gösterilebilmektedir.

Politik nedenlerin haber içeriğinin şekillenmesinde oldukça önemli rolü vardır. Baturay, bu konuyu Kıbrıs gazetesi açısından şöyle açıklamaktadır: "Manşete haber seçilirken, tabii bu söylediklerim daha çok seçimlerde olan şeylerdi ... hükümeti destekleyecekse burası, onların icraatlarına daha çok yer verir, eleştiri gereken şeylerde de ölçülü olur." Doyle'nin (2002, p. 173) ortaya koyduğu gibi: "Popüler medyayı kontrol edenler politik ünü ve kariyeri meydana getirmek veya sona erdirmek gücüne sahiptir." Kuzey Kıbrıs'ta en yüksek tiraj ve reklam gelinine sahip olan gazete Kıbrıs gazetesidir. Baturay (2005), Kıbrıs gazetesinin çok kârlı bir gazete olduğunu ve gazetenin isterse hükümet kuracak, isterse de hükümet bozacak güce sahip olduğunu belirtmiştir. Bu anlamda Kıbrıs gazetesi, toplumda siyasi

hareketliliği sağlayabilecek bir güce sahiptir. Bu gücün farklı çıkarlar doğrultusunda kullanılması durumu haber sürecini etkileyecektir.

Gazetecilerin önündeki diğer bir sınırlılık ise ekonomik sebeplerden kaynaklanmaktadır. Ekonomik sebeplerden bir tanesi gazete sahibinin ekonomik çıkarlarıyla açıklanmaktadır. Bunu açmak gerekirse, medya kuruluşunun veya gazetenin sahibi kendi ekonomik çıkarlarını korumak amacıyla haberlerin içeriği üzerinde kontrol sağlamaya çalışır ve kendi çıkarlarına ters düşen haberlerin yayınlanmaması için gazeteciler üzerinde baskı oluşturur. Baturay (2005), gazete sahibinin haberlere müdahalesini şöyle açıkladı:

Elbette ki o iş adamıdır, burası da güçlü bir yayın organıdır ve o kendi çıkarlarına ters olacak haberlerin çıkmasını istemez. Burası da onları bilir, müdürler bilir, biz biliriz ona göre bir sansür, bir düzenleme var, ona göre yaparız. Onun dışında bilmediğimiz ve kendisinin yeni gelişen bir şeyi olursa gene uyarır burayı.

Gazetecilerin ifadelerinin sınırlandırılmasına sebep olan diğer bir ekonomik neden reklamlardır. Reklamı gazetede yayınlanan bir şirket, o gazetenin gelir kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Gazete de gelir kaynaklarının azalmasını değil, artmasını sağlamaya çalıştığı için, bir haberin içeriği gazeteye reklam veren şirket ile ilgili önemli derecede olumsuz bir etki yaratıyorsa, o haberin yayımlanması medya sahibi tarafından engellenebilir. Böylece gazetenin, dolayısıyla medya patronunun ekonomik çıkarları nedeniyle reklam şirketleri gazetede yayımlanacak olan haberlerin içeriklerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadırlar. Tılıç (2001, p. 52), "medya iki pazara girmek durumundadır: medya kuruluşları kendi ürünlerini kitleye satmak ve kitleyi de reklam şirketlerine satmak zorundadır" demektedir. Kuzey Kıbrıs'ta siyasi parti gazeteleri dışında olan gazeteler, haber içeriklerinde bu iki pazarı gözetmektedirler. Akkor (2005), bir şirketin reklamı gazetede yayımlanıyorsa ve daha sonra o şirketin talebi üzerine şirket ile ilgili haberin yayımlanması isteniyorsa, bu haberin genellikle gazeteler tarafından yayımlandığını, çünkü gazetelerin reklam veren şirketleri kaybetmek yani gelirlerini azaltmak istemediklerini belirtmektedir. Nevzat (2005), Kıbrıs medya grubunun Kuzey Kıbrıs'ta bulunan en kârlı medya kuruluşu olduğunu ve gelirlerini de tiraj, reklamlar ve Türkiye'den gelen gazetelerin dağıtımından elde ettiğini belirtti. Reklamlar, Kuzey Kıbrıs'ta bulunan birçok gazetenin en büyük gelirlerinden birini oluşturmaktadır. Baturay (2005), reklamlarını Kıbrıs gazetesine veren şirketler tarafından gelen baskılara değindi:

Ne olur bizim etkinliğimizi de izleyin falan derler. Müdürler der ki, bir şekilde buraya da gönderin bir yerde çıksın. Bu masum olanı, yani bir sayfaya yerleştirebilirsiniz ama bir de kötü bir şey olabilir ve onu yayınlayamazsın, o da müdahale eder çünkü bizim çok iyi bir müşterimizdir, yani ilişkilerimiz bozulur falan diye. Ben kesinlikle böyle şeylere

karar vermem hatta yayınlayacak gibi hareket ederim. Toplantıya götürürüm orada savunurum, ikna olursa işte Başaran Bey onlara bir baskı gelmezse yayınlarlar. Ama zaman zaman ya onların en büyük patronları ile olan ikili ilişkileri baskın olur, ya reklam verdikleri için onları kırmamaları gerektiği baskın olur.

Ali Baturay'ın da belirttiği gibi reklamlarını gazetede yayımlatan şirketler, zaman zaman haber içeriklerinin şekillenmesinde veya yayımlanıp yayımlanmamasında etkili olabiliyorlar. Bu durum gelirin büyük bir kısmı reklamlardan sağlanan gazeteler için sorun teşkil etmektedir. Ancak, Afrika gazetesi genel yayın yönetmeni Şener Levent (2005), böyle bir sorunları bulunmadığını belirtmektedir. Çünkü, reklamdan hiçbir kazanç elde etmediklerini, şirket sahiplerinin kendi reklamlarını Afrika gazetesinde yayımlamaktan çekindiklerini ve gelirlerinin sadece gazetenin tirajından sağlandığını belirtmektedir.

15 Aralık 2001 tarihine kadar bugünkü Afrika gazetesinin ismi Avrupa gazetesiydi. Şener Levent, Rauf Raif Denктаş aleyhinde gazetede yayımlanmış yazılar sebebiyle Avrupa gazetesinin Denктаş tarafından dava edildiğini ve mahkeme sonucunda Denктаş'ın haklı bulunarak, Avrupa gazetesinin tüm mal varlığına, ayrıca gazeteden elde edilen kazanç el konulduğunu açıkladı. Böylece, Avrupa gazetesinin sahibi olan Şener Levent yeni bir şirket kurma kararı alarak, Afrika gazetesiyle yayın hayatına ara vermeden devam ettiklerini ifade etti. Yeni şirketin ve bu yeni şirket çatısı altında yayınlarını sürdüren Afrika gazetesinin esas sahibi Şener Levent olmasına rağmen, şirketin ve gazetenin resmi sahibi Ali Osman Tabak olarak görünmektedir. Şener Levent (2005) bu değişikliğin sebebini, açılan davalar sonucunda alınan haciz kararına bağlamaktadır.

Yayın politikasından dolayı gazetenin iki kez bombalandığını belirten Levent, şirket sahiplerinin de bahsedilen sebeplerden dolayı reklamlarını Afrika gazetesinde yayımlatmaktan kaçındıklarını açıkladı. Levent, ideolojileri gazetenin yayın politikasıyla paralel olan sadece birkaç şirketin reklamlarını Afrika gazetesinde yayımlattığını, bunların amaçlarının ise gazeteye destek vermek olduğunu belirtti (Levent, 2005).

### **Parti Gazeteleri**

Gazetelerin gelirleri sahiplik yapılarıyla ilişkili olarak değişmektedir. Siyasi parti gazetelerinin gelirleri çoğunlukla bağlı oldukları partinin finansal desteğine bağlıdır. Toplumcu Kurtuluş Partisi'nin (TKP) yayın organı olan Ortam Gazetesinin Genel Yayın Yönetmeni ve TKP'nin Genel Sekreteri Mehmet Davulcu (2005), gazeteyle ilgili olarak şunları söyledi:

Ortam gazetesi TKP'nin gazetesidir... TKP'nin malıdır. Ancak, gazetenin yayın politikasını Toplumcu Kurtuluş Partisi belirlemiyor. Burada çalışan kadro belirler ve bu



TKP'nin yayın politikası TKP'nin siyasi çizgisi ile bir paralellik arz eder. Kendiliğinden böyle bir olay olur, çünkü buradaki dünyayı da algılama TKP ile paraleldir... 8 tane ortağı var şirketin, bu ortaklar sürekli aynı kişiler değil. Parti yönetiminde veya işte partinin üst düzeylerinde bulunan kişilerden oluşur. Parti yönetiminden uzaklaşınca o ortaklardan birileri parti yönetimine yeni gelenlerden birilerine devrede devrede bu şekilde dönüp gidiyor... Günlük gazeteler içinde şu sıralar en dar kadroyla çalışan Ortam'dır. Ekonomik ve dönemsel olaylardır bunlar. Yani geçmişte Yeni Düzen de bizim gibiydi, hatta bizden daha dar olanaklarla çalışırdı. Şimdi Yeni Düzen bize on kat fark attı personel anlamında, bu biraz da mülkiyet ilişkisidir ve siyasi partilerin zaman zaman inişleri çıkışlarıyla bağlantılı.

Yukarıda da belirtildiği gibi, sahibi siyasi parti olan gazetelerin gelirleri veya gazetede yeterli personeli çalıştırma olanağı, o gazetenin bağlı bulunduğu partinin konumuyla yakından ilişkilidir. Güneş gazetesi bugün muhalefette bulunan Ulusal Birlik Partisi'nin yayın organı olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Sınırlı sayıda çalışanı bulunan Güneş gazetesinin ekonomik geliri de çok kısıtlıdır. Güneş gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Erol Öney, UBP tabanına uygun bir yayın politikası izlediklerini, bunun da milliyetçi çizgide bir yayın politikası olduğunu açıkladı. Ancak, bunun da diğer partilerin haberlerinin yayımlanmayacağı anlamına gelmediğini, sadece önem verilen görüşlerin ön sayfalarda yayımlandığını, diğerlerinin ise arka sayfalarda verildiğini belirtti (Öney, 2005). Yeni Düzen gazetesinin Genel Yayın Yönetmeni Cenk Mutluyakalı (2005) ise, gazetenin resmi sahibinin Cumhuriyetçi Türk Partisi olmasına rağmen, partiden bağımsız olduklarını şu sözlerle ifade etti:

Bu gazetenin sahibi Cumhuriyetçi Türk Partililerdir. Bu gazeteyi onlar kurdular, hissedarları onlardır, yani elbette ki onlar ön ayak olacak, onlar destekleyecekler. Ama şu anda Cumhuriyetçi Türk Partisi'nin resmi ama bağımsız bir gazetesidir. Yeni Düzen yayın politikasında, yayın içeriğini kesinlikle buradaki yazı işleri sorumlusu, haber merkezi üstlenir. Hiçbir müdahalesi, hiçbir koşulda olmaz partinin ve zaten partiyi temsilen biri de yoktur burada. Yani ben o zaman daha partinin üyesi değilim, ben profesyonel gazeteci dim... Burası taraftır, barıştan yana, Kıbrıs sorununun sonuçlanmasından yana, birleşik bir Kıbrıs partisi, taraftır zaten, amacı odur, kuruluş amacı odur, yeni bir düzendir kuruluş amacı. Bu gazete partizanlığa karşıdır, adaletsizliğe karşıdır. Kıbrıs sorununda çözümünü savunur.

Yeni Düzen gazetesinin Cumhuriyetçi Türk Partisine ait bir gazete olduğunu ve taraf olduğunu, ancak zaman zaman CTP'nin pek de hoşuna gitmeyecek haberleri de yayımladıklarını belirten Cenk Mutluyakalı (2005), sözlerine şunları ekledi:

Aslolan bağımsız olmak, objektif olmak. Taraf olmak, sonuçta her yerde bir sahiplik yapısı var. İşte parti olunca sanki başka bir şeydir. Her kurumun bir sahiplik yapısı var. Sahibinin düşünceleri var, bir vizyonu var, görüşü var ve o sahiplik yapısı içinde kendine uygun, kendinin güvendiği kişiler seçiyor, onlara güveniyor, onlara yetki veriyor, onlar da yetkilerini kullanarak yapıyorlar.

Cenk Mutluyakalı, Yeni Düzen gazetesinin bir siyasi partiye ait olmasına rağmen, önemli olanın objektif gazetecilik yapabilmek olduğunu vurguladı. Ortam gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Davulcu (2005) ise bu konudaki görüşlerini şöyle anlattı:

Gazeteci tarafsız mıdır? Biz bu açıdan baktığımızda da tarafsız insan yoktur, tarafsız gazeteci yoktur. Gazetecinin nereden yana taraf olduğuna bakmak lazımdır. Gazeteci ben tarafsızım derse yalan söyler, doğru değildir o. Gazetecinin taraflı olması gerekir, taraf olması gerekir, öyledir de, tüm gazeteciler taraflıdır.

Tarafsız gazetecinin olmadığını ve tarafsız olmak yerine gazetecilerin taraflı olması gerektiğini vurgulayan Mehmet Davulcu, bunlara ek olarak önemli olanın gazetecinin kimden yana taraf olduğunun bilinmesidir diyor. Gerçekten de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde bulunan bütün gazetelerin Kıbrıs konusunda belli bir çizgide oldukları ve siyasi haberlerinde de belli ideolojileri savunarak bu konuda taraf oldukları anlaşılmaktadır. Ancak, haber sürecinde gazetecilerin, 'objektif olmak' ile belli konularda 'taraf olmak' kavramlarını ayrı tuttukları görülmekte ve taraf olmanın objektif haber yazmayı etkilemeyeceği görüşü yapılan görüşmelerden de anlaşılmaktadır.

## **Sonuç**

Kıbrıs Türk basınında sahiplik yapısının ve gazetenin ideolojik anlamdaki yayın politikasının, haber önemi, haber içeriği ve haber sıralamasında etkili olduğu anlaşılmaktadır. Haber sürecindeki bu etki gazete çalışanları tarafından bazen doğrudan hissedilmekte, bazen ise herhangi bir baskı veya yaptırıma gerek kalmadan gazete çalışanları (gazeteciler, haber müdürü, yazı işleri müdürü, genel yayın yönetmeni) tarafından, gazetenin sahiplik yapısı ve siyasi anlamdaki yayın politikasına uygun bir şekilde yürütülmektedir. Haber süreci üzerindeki bu etki toplumun demokratik yapısıyla uyuşmamaktadır. Ancak, Kıbrıs Türk basınına bakıldığında, farklı ideolojileri savunan ve gelişmelere farklı bakış açılarıyla yaklaşan basın kuruluşlarının karşımıza çıktığı görülmektedir. Doyle'ye (2002, p. 172) göre, "medyanın sahiplik yapısının çeşitliliği, siyasi ve kültürel çoğulculuğun sağlanmasında en önemli şartlardan bir tanesidir." Kıbrıs Türk gazetelerinin farklı siyasi ve ideolojik

duruşlara sahip olması, farklı görüşlerin temsiline imkân sağlamaktadır. “Bu süreçler demokrasinin yerleşmesine, ilerlemiş eşitliğe, ekonomik, politik, sosyal ve kültürel konularla ilgili karar süreçlerinde katılımın sağlanmasına katkıda bulunmaktadır” (Mosco & Reddick, p. 22). Böylece, Kıbrıs Türk basını farklı sahiplik yapılarının bulunduğu gazetelerle, aynı haberleri farklı bakış açılarıyla aktararak, ideal demokratik toplumun oluşabilmesi sürecini desteklemektedir.

## Notlar

(1) Bu makale, 7-9 Aralık 2005 tarihinde Ankara’da düzenlenen Sosyal Bilimler Kongresi’nin “Kıbrıs Türk Medyası ve Gazeteciler” başlıklı oturumunda sunulan bildiri metnidir.

(2) Afrika gazetesi 17 Eylül 1997 tarihinde Avrupa gazetesi olarak yayın hayatına başlar. Gazetenin kuruluş amacı, gazetenin sahibi Şener Levent tarafından şöyle açıklanmıştır: “Basında bulunan boşluğu, söylenmeyen ve yazılmayan şeyleri yazarak doldurmak; oluşmuş olan tabuları kırmak ve insanların konuşmaya korktuğu şeyleri dile getirmek.” Küçük bir kadroyla çalışan Afrika gazetesinin iç sayfaları genelde TAK’tan gelen haberlerden oluşmaktadır. Siyasi anlamda uç solda bir yayın politikası olduğu bilinen Afrika gazetesinin manşet ve köşe yazıları, gazetenin duruşunu belirlemektedir. Beş kişilik gazeteci kadrosuyla yayınlarını sürdüren Afrika gazetesi tiraj açısından bazen ikinci, bazen de üçüncü sırada gelmektedir.

(3) Ulusal Birlik Partisi’nin Güneş gazetesinden önceki yayın organı Birlik gazetesi idi, ancak ekonomik sıkıntılar nedeniyle Birlik gazetesi kapandı. 2004 yılında Ulusal Birlik Partisi milletvekillerinin ön ayak olmasıyla gazete yeni isimle yani Güneş gazetesi olarak tekrar yayınlarına başladı. Birkaç kişinin çalıştığı gazetenin içeriğini, zaman zaman özel haberler yanında Ulusal Birlik Partisi yönetiminin yaptığı açıklamalar ile ajans haberleri oluşturmaktadır. Gazetenin yayın politikası, milliyetçi çizgide Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin varlığını ve bütünlüğünü savunmaktadır.

(4) Halkın Sesi gazetesi 14 Mart 1942 tarihinde Dr. Fazıl Küçük tarafından kurulmuştur. Gazete yıllarca diğer gazetelere oranla yüksek bir tiraja sahipti. Dr. Fazıl Küçük’ün vefat etmesiyle gazete eski tirajını yakalayamamıştır. Bugün, Dr. Fazıl Küçük’ün torunu Selen Süheyla Küçük gazetenin sahibi olarak görünmektedir, gazetenin yönetimi ise Dr. Fazıl Küçük’ün oğlu Mehmet Küçük tarafından yürütülmektedir. Halkın Sesi gazetesinin yazı işlerinde yedi gazeteci çalışmaktadır. Gazete, tirajı açısından en çok satan ikinci gazete olarak bilinmektedir.

(5) Kıbrıs gazetesi, Kıbrıs Medya Grubu Ltd. adı altında 11 Temmuz 1989 tarihinde işadamı Asil Nadir tarafından kurulmuştur. Kıbrıs Medya grubu Kıbrıs gazetesi, Kıbrıs FM, Kıbrıs TV ve A-G Graphics isimli baskı işleriyle uğraşan şirket ile Yay-Sat isimli dağıtım işleriyle uğraşan şirketlerin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Bugün, Kıbrıs gazetesinin tüm yönetsel işleri Asil Nadir’in kız kardeşi ve aynı zamanda Kıbrıs Medya grubu yönetim kurulu üyesi Bilge Nevzat tarafından yürütülmektedir. Kıbrıs gazetesi bugün Kıbrıs Türk basınında 26 kişilik ekibiyle en geniş kadroya sahip ve en çok satan gazetedir. Hafta içi 8000 ile 9000 arasında değişen tirajı hafta sonu 10,000 ile 12,000 arasında seyretmektedir.

(6) Ortam gazetesi 19 Nisan 1981 tarihinde, Toplumcu Ltd. adı altında Toplumcu Kurtuluş Partililer tarafından kurulmuştur. Ortam gazetesi de sınırlı sayıdaki kadrosuyla gazeteyi yayına hazırlamaktadır. Gazetenin Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Davulcu, gazetenin yayın politikasının Toplumcu Kurtuluş Partisiyle paralel olduğunu, dolayısıyla sol çizgide yayın yapan gazetelerin en önde geleni olduklarını ifade etmektedir.

(7) Vatan gazetesi, Yorum Yayıncılık şirketi adı altında 1 Mayıs 1991 tarihinde Erten Kasımoğlu tarafından kurulmuştur. Yorum Yayıncılık, Comment Graphics matbaa işleriyle uğraşan bir şirket ile Vatan gazetesinin bir araya gelmesinden oluşan bir şirkettir. Yorum Yayıncılığın bir aile şirketi olduğunu belirten Erten Kasımoğlu, gerek şirket gerekse de gazeteyle ilgili son kararın kendisi veya oğulları Mehmet Kasımoğlu ile Ahmet Kasımoğlu tarafından verildiğini belirtmektedir. Tirajı 1000 dolaylarında olan Vatan gazetesi dört gazeteciden oluşan küçük bir kadro ile yayınlarını sürdürmektedir.

<sup>(8)</sup> Volkan gazetesi 12 Aralık 2001 tarihinde Volkan Basın Yayın Limited adı altında kurulmuştur. Dört tane hissedarı olan şirket, kısıtlı imkanlarla gazeteyi yayımlamaktadır. 20 sayfalık bir gazete olarak yayımlanan Volkan gazetesinin personel gideri gazetenin yaşayabilmesi için minimuma düşürülmüştür. Gazetede sayfaları yapan iki kişi ile bir de sekreter bulunmaktadır. Gazetenin diğer her şeyiyle ilgilenen yani gazetenin her gün basım aşamasına gelmesini sağlayan kişiler ise gazete ortaklarından Sabahattin İsmail ile Aydın Akkurt'tur.

<sup>(9)</sup> 12 Aralık 1975 tarihinde Cumhuriyetçi Türk Partililer tarafından kurulan Yeni Düzen gazetesinin ilk yıllarında parti bülteni gibi yayımlandığını, şimdi ise gazetenin her türlü habere yer verdiğini belirten Genel Yayın Yönetmeni Cenk Mutluyakalı, Yeni Düzen gazetesinin Cumhuriyetçi Türk Partisinin resmi ama partiden bağımsız bir gazetesi olduğunu ve yayın içeriğine hiç bir şekilde müdahale edilmediğini, hatta zaman zaman Cumhuriyetçi Türk Partililerinin hoşuna gitmeyecek yayınlar da yaptıklarını savunmaktadır. Kıbrıs gazetesinden sonra ikinci geniş kadroya sahip olan Yeni Düzen gazetesi, günlük 2750 baskısıyla renkli olarak 40 sayfa basılmaktadır. Sol çizgide yayınlarını sürdüren Yeni Düzen gazetesi, Kıbrıs'ta barışı ve çözümlü savunmakta, Birleşik bir Kıbrıs için mücadele vermektedir.

### Kaynakça.

- Doyle, G. (2002). **Media Ownership: The Economics and Politics of Convergence and Concentration in the UK and European Media**. London: Sage Publication.
- Golding, P. & Murdock, G. (1991). "Culture, Communications, and Political Economy," **Mass Media and Society** içinde. Der., J. Curran & M. Gurevitch. London: Edward Arnold.
- Meehan, E.R., V. Mosco, ve J. Wasco (1995). "Rethinking Political Economy: Change and Continuity," **Journal of Communication**, Güz, s. 105-115.
- Mosco, V. ve A. Reddick (1997). "Political Economy, Communication, and Policy," **Democratizing Communication?: Comparative Perspectives on Information and Power** içinde. Der., M. Bailie ve D. Winseck. New Jersey: Hampton Press, s. 10-12.
- Parenti, M. (1993). **Inventing Reality the Politics of News Media**. New York: St. Martin's Press.
- Schiller, H. I. (1983, Summer). "Critical Research in the Information Age". **Journal of Communication**.
- Shoemaker, P.J. ve S.D. Reese (1996). **Mediating the Message: Theories of Influences on Mass Media Content**. Longman: USA
- Stephen, M. (1997). **The Cyprus Question**. London: The British – Northern Cyprus Parliamentary Group.
- Tılıç, D. (2001). "An Attempt to Develop a Model for Understanding the Functioning of the Media," **İletişim**, sayı: 9, s, 41-46.
- Akkor, E. (2005). *Yüz yüze görüşme*. Halkın Sesi Gazetesi Yayın Yönetmeni, 08 Mayıs.
- Baturay, A. (2005). *Yüz yüze görüşme*. Kıbrıs Gazetesi Haber Müdürü, 22 Nisan.
- Davulcu, M. (2005). *Yüz yüze görüşme*. Ortam Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni, 12 Nisan.
- Düzgün, B. (2005). *Yüz yüze görüşme*. Kıbrıs Gazetesi Yazı İşleri Müdürü, 10 Mayıs.
- Ergüçlü, S. (2005). *Yüz yüze görüşme*. Kıbrıs Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni, 10 Mayıs.
- İsmail, S. (2005). *Yüz yüze görüşme*. Volkan Gazetesi sahiplerinden, 13 Nisan.
- Kasımoğlu, E. (2005). *Yüz yüze görüşme*. Vatan Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni, 20 Nisan.

Küçük, M. (2005). *Yüz yüze görüşme*. Halkın Sesi Gazetesi Yönetim Kurulu Başkanı, 08 Mayıs.

Levent, Ş. (2005). *Yüz yüze görüşme*. Afrika Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni, 06 Nisan.

Mutluyakalı, C. (2005). *Yüz yüze görüşme*. Yeni Düzen Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni, 12 Nisan.

Nevzat, B. (2005). *Yüz yüze görüşme*. Kıbrıs Medya Grubu Yönetim Kurulu Üyesi ve Genel Müdürü, 27 Nisan.

Öney, E. (2005). *Yüz yüze görüşme*. Güneş Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni.

#### **Yazar hakkında**

Eda Hançer, Doğu Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Görevlisidir ve İletişim anabilim dalında doktora yapmaktadır.